

Ištrauka iš Ilonos Skujaitės romano „Nemeilė“.

Ištrauka skelbiama autorei leidus.

Nr. 1

Henrikas Valua

1

Tokiomis dienomis kaip ši žmonės sakydavo, kad tai išbarstyti raganų kaulai deimantais žiba sniege. Karalaitė Ona ir pati buvo apšaukta ragana, išnarstyta po kaulėlių aptarinėjant jos amžių ir įsčių paslaptis, skaičiuojant kiekvieną kraujo lašą ir ieškant slaptų ženklų jos kūne. Onos sidabrinės plaukų gijos susipynė su karaliaus karstą tempiančių žirgų ašutais ir nematomais Moirų audžiamais likimo siūlais, virsdamos neišraizgomu kaltūnu, antra savaitė besiritančiu Krokuvos link.

Ona delnu perbraukė mažulytį stiklinį langelį, sudurstytą iš nedidelių kvadratėlių, sujungtų švino aise išriedėjo, į Vavelio pilį ant kalno. Po dvejų metų laukimo jie – brolis ir sesuo – pagaliau susitiko, kai iš šaltų Tykocino pilies rūsių iškilminga procesija karaliaus palaikus atvežė į sielvartingą Varšuvą, kur jis buvo deramai pašarvotas ir apgiedotas kasdien laikant pamaldas, o ji išliejo visą savo gėlą, virtusią viena pajuodusia ašara.

Artėjant prie Krokuvos karalaitė vis dažniau apnikdavo mintis, kad tai ne ji lydi Žygimantą Augustą į amžinąją buveinę, o jis ją – į naują lemtį. Karalaitė šventai tikėjo, kad kūnas – laikinas, o sielos gyvenimas – amžinas, kad mirusieji žino daugiau už gyvuosius ir kartais akims neregimais būdais – per sapnus, nuojautas ir tylią globą – sugrįžta pas artimuosius. Ji buvo tikra, kad jų šalyje mirę karaliai ne atsitiktinai laukdavo naujojo ir tik tuomet būdavo laidojami, nes vienam buvo svarbu nuraukti žemiškuosius saitus, o kitam – perimti karalystės lemtį.

Karalaitė taip norėjosi tikėti, kad savo paskutinėje kelionėje velionis Žygimantas Augustas lydi ir laimina ją, Oną, kaip tėvas savo niekada negimusią dukrą, kaip vyresnysis brolis, kurio pareiga atiduoti jaunesniąją seserį naujam globėjui – vyrui – į rankas. Kartais jai atrodydavo, kad baltais saulėje žėrinčiais laukais, per raganų kaulus, per jų bendrą praeitį ir gimstančią ateitį jie abu, brolis ir sesuo, važiuoja ne į jo laidotuves, o į jos vestuves, nes jiems palikus Varšuvą Lenkijos krantus savo laivu pasiekė Prancūzijos princas Henrikas Valua.

Dabar jie abu, lyg paties Dievo ranka paleistos strėlės, iš skirtingų pusių, per laiką ir erdvę, per skirtingas šalis, per šaltį ir gruodą skriejo į vieną taikinį – Vavelio pilį, kurioje ji pagaliau pamatys ne tapytą jo veidą, o tikrąją Henriko Valua prigimtį, baimindamasi, kad tik ši nebūtų tamsi kaip veidrodyje įkalinta ir išsilaisvinti negalinti mirusiojo siela.

Žygimantų koplyčia Vavelio katedroje buvo paskutinė laidotuvių procesijos stotis.

Ir nors velionis karalius savo testamente uždraudė rengti pompastiškas laidotuves, sesuo jo nepaklausė. Karalaitė Ona mėgo, kad viskas būtų kaip pridera ir įprasta nuo amžių amžinųjų. Sekdama motinos karalienės Bonos pavyzdžiu, kaip ši laidojo savo vyrą karalių Žygimantą, Ona lygiai taip pat kruopščiai suplanavo Žygimanto Augusto išlydėjimo ceremoniją, nes jis juk ne paprastas karalius, o paskutinis Jogailaitis. Sykiu su juo atsisveikinama ir su visa dinastija, valdžiusia Lietuvą ir Lenkiją kelis šimtmečius.

Pirmieji Žygimanto Augusto laidotuvių procesijoje ėjo Krokuvos studentai, po jų – vienuoliai, vikarai ir kanauninkai, paskui – mokslų daktarai, magistrai ir visa Karališkoji Krokuvos akademija. Už jų – abatai, kunigai ir vyskupai, tuomet – šeši šimtai vargšų, vilkinčių gedulo rūbais, dvariškiai, ėjo trisdešimt didingų karališkųjų žirgų, apsiaustų gūniomis su karališkais ženklais, ir senatoriai. Prieš pat karstą trys garbingi valstybės vyrai nešė mirusio karališkašias insignijas: Karūnos dvaro maršalka Andžėjus Zborosvskis – kardą, Sandomiero vaivada Piotras Zborovskis – valdžios obuolį, Karūnos didysis maršalka ir Krokuvos vaivada Janas Firlėjus – skeptrą. Žygimanto Augusto karstą iš abiejų pusių supo juodai vilkintys dvariškiai, nešini žvakėmis, o už jo ėjo ji, mirusio karaliaus sesuo Ona.

Infanta.

Jos kelias iki karalių kriptos buvo suvilgytas sielvartu, kaip per tėvo laidotuves, ir vienišas: šalia nebebuvo nei seserų, palaikančių už rankų, nei motinos ir brolio nugarų, už kurių kadaise galėjo slėptis. Dabar ji, Ona, vienintelė iš visos šeimos esanti čia, gimtinėje, buvo pirmoji prie kapo duobės.

Paskutinis atsisveikinimas prieš nuleidžiant karstą buvo sunkus ir neįprastai tylus. Mieste jau buvo pasklidęs gandas, kad Henrikas Valua priartėjo prie pat Krokuvos, todėl daugybė garbių ponų puošniais žirgais išvyko jo pasitikti; kaip baugus priekaištas juos nusivijo Žygimantą Augustą vaizduojančio riterio žirgo pasagų kaukšėjimas po ištuštėjusios Vavelio katedros skliautais. Kai jo dvariškis Jurgis Mnišekas, dėvintis velionio karaliaus šarvus, priešais Jo Didenybės katafalką simboliškai nusimetė šalną, skydą, kardą, ietį ir pats susmuko ant grindų, apsimesdamas negyvas, karalaitė Ona graudžioje tyloje atsisveikino su paskutiniu Jogailaičiu, aukso anspaudu paženklinusiu kartu su juo pasitraukusią epochą.

2

Henrikas Valua į karalaitės kambarius įlėkė apimtas džiaugsmingos nuotaikos, tiesiog skriste įskrido kaip pavasarį atgijęs margas drugys, virpantis nuo savo paties skleidžiamo grožio ir begalinio noro kuo greičiau aptikti pilną žiedų pievą ir įmerkti savo straubliuką į tąsų, saldų, dievišką nektarą, užspaustą žiedlapių gelmėse. Nedelsdamas pradėjo šnekėti apie rytojaus Užgavėnių karnavalą pas Zborovskius, apsėstas karštinės kuo greičiau pasinerti į šventinį siautulį.

– Ar Jūsų Didenybė ten irgi dalyvausite, pasislėpusi po kauke? – pasidomėjo.

– Manęs ten nebus, – sausai atsakė Ona.

– Kaip gaila! Negi jums nepatinka karnavalai? Aš ir mano palyda jau esame pasiruošę kostiumus ir kaukes. Tai – pati smagiausia ir man labai patinkanti dvaro pramoga.

– Patinka, net labai, ir vieną dieną aš pati Jūsų Didenybei surengsiu panašią puotą, bet jau esu sutarusi su sesėmis bernardinėmis užsiimti labdaringa veikla, – išsisuko karalaitė, norėdama išlaikyti orų veidą, nes į Užgavėnių karnavalą jos niekas nepakvietė.

– Tuomet norėčiau Jūsų Didenybę šiek tiek prablaškyti. Ar nieko prieš? – princo akys sužibo kaip vaiko, sumaniusio smagų žaidimą. – Kaip tik su savo svita išsirengiau į miestą, noriu apsižvalgyti ir atsigauti po tų nuobodžių posėdžių, bet ir Jūsų Didenybei neleisiu liūdėti. Jūsų akys šiandien kažkodėl labai liūdnos.

Karalaitė Ona spėjo tik linktelėti, ir Valau jau mojo ranka, kažką paliepdamas savo palydovams. Netrukus ji pamatė įeinančius žmones.

– Ar jums patinka prancūziški šokiai, Jūsų Didenybe? – paklausė karalius.

– Nesu jų daug mačiusi.

– Tokiu atveju man bus malonu parodyti aukštuosius prancūzų šokius.

– Kokius šokius? – nesuprato karalaitė.

– Aukštuosius, kai moterį reikia kilstelėti aukštin. Na, pavyzdžiui, kaip šokant volta.

Karalaitė susidomėjusi apžiūrinėjo karaliaus palydą, maždaug dešimties jaunų žmonių būrelį, įvirtusį pro duris. Dvare jau sklido gandai, kad Jo Didenybę nuolat supa labai jauni vyrai ir neaiškos kilmės moterys, atvykusios kartu su juo iš Prancūzijos; Ona girdėjo šnabždant, kad jos – visai ne dvaro damos ir net ne karališkų marškinų skalbėjos, o sugulovės. Ona vijo tokias mintis šalin, matydama tik tai, ką norėjo, bet dabar niekaip negalėjo suprasti, kodėl jos akys nesugeba atskirti, kas iš jų – vyrai, o kas – moterys. Jų išvaizda nuo galvos iki liemens beveik nesiskyrė: tokie pat raukiniais puošti marškiniai, plaukai dailiai sugarbiniuoti sruogomis ir perpinti šilko juostelėmis su smulkiomis dirbtinėmis gėlėmis, veidai gausiai nupudruoti baltai, lūpos ir akys ryškiai padažytos, ausyse – tabaluojantys auskarai, kūnai apkarstyti daugybe grandinių, apyrankių ir žiedų.

„Tai turbūt jo lovos minjonai¹“, – pagalvojo Ona apie moteriškai vilkinčius vyrus, prisiminusi tą keistą iš savo damų lūpų išgirstą žodį, kurio reikšmės nelabai suprato, nes tarp jos dvariškių niekas dorai nemokėjo prancūziškai. Visas dvaras juos niekinamai pravardžiavo pupuliukais gražuoliukais, pašiepdamas jų moterišką išvaizdą, ilgus sugarbiniuotus plaukus, palaidas manieras ir artumą su karaliumi, nes Henrikas Valua viešai vaikščiodavo susikabinęs su jais už parankių, o kartais net pabučiuodavo juos į skruostus ar kaktą, dovanodavo jiems auskarus, tinkamus tik moterims, ir leisdavo

¹ Mignons de couchette (pranc.) – Henriko Valua palydos dalis, artimiausi favoritai.

nakvoti savo miegamajame. Pasak iš pasibaisėjimo susiukusių dvaro liežuvių, šie jaunuoliai su karaliumi dalijosi ne tik paslaptimis, bet ir patalais. Toji bobų kariuomenė kartu prausdavosi ir kvėpindavosi, dabindavo vieni kitus lyg damos..

Karalaitei užteko išgirsti lygiai tiek, ir ne daugiau, nes padorumas ir drovumas neleido gilintis į tai, ką tie pupuliukai veikia užsidarę su Jo Didenybe. Ji vadino tai nesusipratimu ar paprasčiausia vertimo klaida. Juk kitų šalių papročiai dažnai gali pasirodyti neįprasti, o šie moteriškai vilkintys itin dailūs jaunuoliai veikiausiai – paprasčiausi pažai, kambariniai ar guolio sargai, kokie supa kiekvieną valdovą, nesvarbu, iš kurios jis šalies, padėdami karaliui nusirengti ir paduodami naktinius marškinius. Kita vertus, jų vulgari išvaizda ir apranga, išryškinanti visus nepadoriausius kūno linkius, karalaitei Onai kėlė pasibjaurėjimą.

Į priekį išėję keli muzikantai su liutnia, dūdele ir lyra susižvalgę vienu metu užgrojo kažkokią itin greito tempo melodiją. Jo Didenybė ištiesė ranką į vieną iš savo svitos damų, pačiai gražiausiai baltagalvei, ši linktelėjusi išėjo į priekį ir atsistojusi priešais karalių uždėjo ranką jam ant peties. Karalaitė Ona net loštelėjo, lyg mergina būtų sviedusi jai tiesiai į veidą saują purvo. Tik pamanyk, kažkokia moteris, kurios Ona nė vardo nežinojo, jos, karalaitės, akivaizdoje įžūliai palietė Jo Didenybę, kai pati Ona vos trumpam tebuvo pajutusi karaliaus delno šilumą. Tokia negarbė nebuvo užgavusi jos nuo pat gimimo, ir karalaitė vos susilaikė neišvijusi visų lauk. Tačiau šis šokis buvo tarsi Jo Didenybės dovana jai, ir Ona, nori nenori, turėjo išverti.

Kuo ilgiau karalaitė žiūrėjo į šokantį karalių ir tą moterį, tuo aiškiau darėsi, kad jų kūnai supranta vienas kitą iš menkausio virptelėjimo. Iš pradžių jie judėjo lėtai, lyg įsidrąsindami, bet muzikantai grojo vis greičiau ir linksmiau, karaliaus kojos kilnojosi vis smagiau; staiga mergina vėl uždėjo ranką jam ant peties ir visu kūnu prisiglaudė prie jo, žiūrėdama Jo Didenybei tiesiai į akis. Karalius sugriebė ją abiem rankomis už juosmens ir kilstelėjo aukštyn, o kad abu įsismaginę nepargriūtų, merginą iš apačios prilaikė sulenkęs pakeltą koją, ir visi pamatė apnuogintas iki pat kelių moters blauzdas. Valua sukosi aplink ją kaip laikrodžio rodyklė, vis kilnojo aukštyn, jo kaktą nusėjo smulkūs prakaito lašeliai, jis tankiai alsavo ir atrodė, kad vos tvardosi jos čia pat nepargriovęs ant grindų ir neužgulęs.

– Ji tikrai gatvės paleistuvė, – Ona išgirdo Laską šnabždant Žalinskai.

„Jokia padori dama niekada nesileistų taip kilnojama ir grabinėjama visų akivaizdoje, taigi apkalbos veikiausiai ne iš piršto laužtos“, – pagalvojo Ona. Ji pradėjo tikėti, kad Valua tikrai šlaistėsi su tokiais moterimis Paryžiaus gatvėse, dėl pramogos padeginėdamas jų gėdos plaukus, kaip apie jį kalbėjo. Ona baiminosi, kad priešais ją dabar strakalioja viena iš tų Paryžiaus bordeliuose nusvilintų kiaulių, atvežtų tiesiai į jos pilį. „Net Žygimantas Augustas taip nesiėlgė savo didžiausios gėdos laikais“, – galvojo karalaitė, pradėdama suprasti, kaip skaudžiai ji apsigavo: Henrikas Valua nėra nei švelnus jaunuolis iš

portreto, nei vargšas drebantis viščiukas pamėlusiomis kojomis, kaip jai iš pradžių atrodė. Priešais ją šėlo nešvankaus siuto apimtas jaunas eržilas. Žiūrinčiai į du išraudusius prakaituotus kūnus, į tą aistros, jaunystės ir grožio viesulą, karalaitė darėsi silpna. Ji norėjo užsimerkti, bet negalėjo atplėšti akių, vienu metu trokšdama ir bėgti, ir pasilikti, jausdama malonumą ir pasibjaurėjimą, geisdama ir nekęsdama Henriko Valua.

Nutilus muzikai, karalaitė Ona įbedė akis į savo rankas, išvagotas išsišovusių gyslų. Ant dešinio rodomojo piršto žibėjo stambus Viduržemio jūros spalvos lašo formos safyras, įsodintas tarp nedidelių deimantų. Šaltas akmens švytėjimas kaip švyturys jūroje pasimetusiam laivui priminė, kur yra saugus krantas: ji, Ona Jogailaitė, – mėlyno kraujo, didžiųjų Tykocino lobių šeimininkė, jos perlų ir brangakmenių jai gali pavydėti galingoji Anglijos karalienė, jai nėra ko bijoti, nes jos milžinišką turtą saugo žalčiai smaragdinėmis akimis, ir tas paikas strakaliojantis jaunasis karalius visame pasaulyje nerastų turtingesnės nuotakos už ją. „Įdomu, ką jis darytų, jeigu iš pykčio ištekėčiau už kito?“ – pagalvojo Ona paslaptinai šypsodamasi, karčiam pavydo lašui nutekėjus į pačią širdį.

2 Steponas Batoras

1

Tai buvo vyras su trimis slibino dantimis.

Kai Steponas Batoras su gausia karių ir bendražygių palyda žygiavo Krokuvos gatvėmis susitikti su ja, karalaitė Ona matė ne miesto puošmenas ir vienu ritmu kvėpuojančią Vengrijos haidukų sieną, sumūrytą iš rūsčių veidų ir blizgančių šarvų, o virš jų galvų plevėsuojančią Transilvanijos kunigaikščio vėliavą – kraujo raudonumo, su trimis aštriomis slibino iltimis.

„Ką atneši mano žemei, raudonasis Transilvanijos drąsuoli?“ – galvojo karalaitė, laukdama jo prie Vavelio pilies. Apie Batorų giminę žinojo tik tiek, kad ji visuomet buvo turtinga ir galinga, gerai sutarė su Turkijos sultonu ir palaikė jos velionę seserį Vengrijos karalienę Izabelę Jogailaitę, kai ši valdė Transilvaniją. Steponas Batoras iš pradžių tarnavo jai, paskui – jos sūnui Zigmantui Zapojaui, o dabar atėjo kaip Transilvanijos valdovas, Onos būsimas vyras, Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis.

Jis pamažu artėjo, apsigaubęs ne tik ilgu karmino spalvos dolomanu, juodu apsiaustu, su nematytos formos vengriška kepure ant galvos, bet ir spindintis pagarbą keliančio Kereliosentpalio mūšio ir slibinų nugalėtojų giminės šlove. Iš velionės sesers Izabelės, Vengrijos karalienės, pasakojimų Ona Transilvaniją įsivaizdavo kaip baugių kalnų, tamsių tarpeklių ir gūdžių miškų šalį, paslaptinę ir kupiną pavojų, kur viename slėnyje, Nyrbatoro mieste, kadaise siautėjo slibinas, ėdęs

po vieną karvę ar gražią merginą per savaitę – karalaitė nebeprisiminė, kaip ten iš tiesų buvo, bet labai gerai žinojo, kad slibiną nugalėjo didvyris Vitasas, kurį visi pradėjo vadinti *Báthori*, vengriškai – drąsiu, ir Izabelė tvirtino, kad nuo to laiko Batorų giminės vyrai gimsta su trimis slibino dantimis: drąsa, protu ir gudrumu.

Slibinų nugalėtojai Onai patiko nuo vaikystės, kai pirmą kartą išgirdo apie batsiuvį Skubą, gudrumu įveikusį Krokuvą siaubusį žaliaodį smaką – Skubas pakišo pabaisai avino odą, prikimštą sieros, šis ją prarijo ir nusprogo iš troškulio, lakdamas Vyslos vandenį. Ir nors Ona dabar buvo suaugusi moteris, skaičiuojanti penkiasdešimt trečius metus, stovėdama ant simbolinio Smako kapo – Vavelio kalvos – jautėsi esanti it užburta pasakų karalaitė, kurios gyvenimas pasikeis negrįžtamai, vos tik ilgai lauktas karžygys ją palies savo ranka.

„Viešpatie, atleisk man, mažatikei, išdrįsusiai manyti, kad mane apleidai“, – laukdama savo karžygio karalaitė kalbėjosi mintimis su Juodoju Kristumi, prieš kurio skulptūrą dar taip neseniai, Valua plėšiant jos lobius ir atimant žemes, suklupusi maldavo teisingumo ir prašė padėti jai, paskutinei Jogailaitei, kaip kadaise Jis pagelbėjo pirmajai Jogailienei Jadvygai. Tik dabar Ona susivokė, kad Viešpats Dievas tiksliai išpildė jos žodžius: jai, kaip ir Jadvygai, suteikė *Rex Poloniae* titulą, ir ji lygiai taip pat turėjo ištekti už svetimšalio, tik ne lietuvio, o vengro, tiesa, ne trisdešimčia metų vyresnio, kaip nutiko vargšei trylikametei karalaitei, savo santuoką vadinusiai auka tėvynei, o už dešimčia metų jaunesnio vyro. Ir ji, Ona, nebus tik karaliaus žmona, kaip daugybė karalienių, nes diduomenė ją visų pirma pasirinko kaip savarankišką valdovę, turėjusią teisę karaliauti kartu su savo sutuoktiniu. „Niekada neabejok Viešpaties meile“, – pati sau pamokslavo Ona, nes ji maldavo trijų rožių, o gavo visą žydintį krūmą, linguojantį priešais akis Krokuvos gatvėmis, sudėliotą iš šimtų žiedlapių – karmino spalvos Vengrijos haidukų apsiaustų, lyg tai būtų gyvas, čia pat nematomų staklių audžiamas takas, su kiekvienu žingsniu besimainantis ir artėjantis prie jos.

Kai Steponas Batoras prijojo arčiau, jo stotas, platūs pečiai ir išdidžiai laikoma galva priminė Onai jos tėvą karalių Žygimantą, o rudos liepsnojančios akys įdegusiame veide – motinos karalienės Bonos žvilgsnį, nepakenčiantį silpnų ir kvailų. Tvirtas kampuotas smakras liudijo apie neabejotiną valią, o šalta kapota kalba darė įspūdį, kad šis vyras labiau įpratęs kalbėti kardu, o ne lūpomis. Karalaitė Ona veltui tikėjosi išvysti nors šypsenos dvelksmą, bet išgirdo tik sausus pagarbius sveikinimo žodžius ir kelias mandagias frazes, ištartas jai per vertėją. „Vengriška uola, tvirta ir šalta“, – pagalvojo karalaitė, tačiau visos kūno joslės tyliai giedojo, kad priešais ją – pagaliau! – stovi tvirtas subrendęs ir patikimas vyras.

Po dviejų naktų, praleistų kartu, karalienės Onos kūnas šaukėsi jo kaip mirštantis nusidėjėlis paskutinės Komunijos, bet trečią vestuvių vakarą žvakės jau buvo sutirpusios iki pusės, o Steponas Batoras vis nesirodė.

– Gal šėtonas paspendė jam pinkles? Gal ponai nugirdė vynu? Arba, neduok Dieve, sunegalavo“, – nerimo karalaitė Ona nežinodama, ką ir galvoti. Kuo smarkiau juodavo naktis, tuo labiau jos lova su minkštais patalais panašėjo į stulpą ir nematomos budelio rankos čaižė ją, kaistančią iš gėdos, bėlančią iš baimės ir nerimo.

Galų gale neapsikentusi karalienė vien su naktiniais marškiniais ir basa kelis kartus tyliai nutipeno prie savo kambario durų, tikėdamasi išgirsti jo žingsnių aidą, bet veltui. Jos galvoje nuolat sukosi sutuoktinio žodžiai, ištarti po pirmosios nakties: „Jūsų Didenybė galėsite ateiti pas mane, kada tik panorėsite.“ Dar šiek tiek patrypčiojusi ji pagaliau įsidrąsino, nutarė eiti jo ieškoti, tad nedelsdama pašaukė antikameroje budinčią matroną.

– Ko pageidausite, Jūsų Didenybė? – akimirksniu atsiliepė ponia Elžbieta.

Šį vakarą karalienė jos, nuolat plepančios apie prietarus, visai nepageidavo matyti, naktiniam sumanymui įgyvendinti dabar kur kas labiau būtų tikusi tylioji ponia Sofija ar godžioji Jadvyga, nujaučianti gerą atlygį už slaptą misiją, tačiau nenorėdama kelti triukšmo vidury nakties tyliai paliepė:

– Padėk man kiek padoriau apsirengti.

– Kaip įsakysite, Jūsų Didenybė. O kur išsiruošėte tokį vėlų metą?

– Pas savo vyrą.

Ponia Svidnicka išpūtė akis kaip apuokas, besiruošiantis kirsti mirtiną smūgį neatsargiai iš urvelio nosį iškišusiam pacui, bet susitūrėjo, tik suniurnėjo:

– Trečia vestuvių naktis – lemtinga, Jūsų Didenybė, jos metu išaiškėja, ar actas virto saldžiu vynu.

– Tai ir ketinu išsiaiškinti su savo vyru, – į kalbas nesileido karalienė.

– Gal būtų geriau palaukti, kol Jo Didenybė pats ateis, kad paskui netektų visą gyvenimą pačiai nuolat jo ieškoti.

– Liaukis karksėjusi, Elžbieta. Imk žvakę ir palydėk mane iki karaliaus miegamojo.

Ištuštėjusiais pilies koridoriais abi slinko kaip sąmokslininkės, susigūžusios ir susigėdusios, baimindamosi, kad jų niekas nepamatytų. Nuo Onos iki karaliaus miegamojo tebuvo apie penkiasdešimt žingsnių, bet naktį jie tarsį sulėtėjo ir išsitęsė kaip begalinis piligrimo kelias į Romą, tikintis sielos išganymo.

Paskutiniai žingsniai – ir jos jau prie ąžuolinių karaliaus miegamojo durų; prie jų nebuvo jokių sargybinių, todėl niekas negalėjo nei pranešti apie karalienės atėjimą, nei jos sulaikyti. Elžbieta lėtai pakėlė žvakę, drebanti liepsnelė suspindo ant žalvarinių durų vyrių ir puošmenų, tuo metu karalienė prikišusi ausį įsiklausė. Ūmai jos kūnas įsitempė: pirmiausia ji išgirdo vyro juoką, trumpą, bet skardų, tada – švelnų ritmingą suknios šlamėjimą ir greitą lengvą trepsėjimą, lyg kažkas šoktų. Onos širdis suspurdėjo tarsi paukšteli, įkištas į šilkinį maišelį, kol bus nugabentas į šeimininko narvą; apimta nerimo ji kumščiu pabeldė į duris.

Išgirdo greitus žingsnius tikėdamasi, kad tai karaliaus guolio saugotojas atskuba atverti durų, bet žingsniai tuoj pat nutilo. Karalienė linktelėjo Elžbietai, ši savo apvalainu klubu ryžtingai stumtelėjo duris ir šios iškart pasidavė. Onos akys, ieškodamos atsakymo ir įrodymo, nukrypo į Jo Didenybės lovą, bet ši buvo tuščia. Visa sujaukta, bet tuštutėlė.

– Negi jis pabėgo supratęs, kad tai jūs atėjote? – leptelėjo ponია Svidnicka ir iškart užspaudė burną ranka.

Tačiau, jos laimei, karalienė, regis, neišgirdo.

– Guolis dar šiltas, Elžbieta. – Ona perbraukė ranka paklodę. – Jis ką tik čia buvo, vadinasi, netrukus sugrįš. Palauksiu Jo Didenybės jo pataluose, o tu keliauk. Ateik po penkių valandų, prieš pat aušrą, parlydėsi mane atgal.

„Tikra šėtono valanda, kai nežinai, kuo viskas baigsis“, – galvojo baugiais koridoriais pėdindama ponია Svidnicka, tikėdamasi nors kiek nusenūsti po neįprastos užduoties. Bijodama pramiegoti, ji sutarė su karalienės kambario sargybiniais, kad šie ją pažadintų, nors į lovą nebegulė, patogiai išsitiesė krėslė, pasidėjusi kojas ant minkšto suoloelio, užsimerkė ir... pajuto ją žadinančią ranką.

– Taip greitai? – nustebė, bet pamačiusi, kad dangaus kraštas jau sirpsta, nuskubėjo pas karalienę.

Šįkart prie karaliaus miegamojo durų jau stovėjo du sargybiniai.

– Atėjau Jos Didenybės karalienės paliepinu jos palydėti į kambarius, – išpyškino ponია.

– Maloniai prašome, – vyrai iškart atidarė jai duris.

Elžbieta nustebusi, kad ją taip lengvai įleido pas jaunavedžius, nedrąsiai įžengė vidun. Miegamasis, kaip ir prieš penkias valandas, buvo tuščias, tik lovoje sėdėjo Jos Didenybė karalienė. Vienui viena. Apsikabinusi kelius žvelgė priešais save kaip motina, trečią naktį nesulaukusi iš jūros grįžtančio žvejo sūnaus.

– Jis taip ir nepasirodė, Elžbieta. Ši naktis iš tiesų prakeikta.

Kotrynos Jogailaitės gimimo diena: sesers pokalbis su žvaigždėmis

Virš Varšuvos lapkričio 1-ąją pakibo tamsi Visų Šventųjų naktis, ilga ir stebuklinga, kai kasmet iš dangaus aukštybių iki žemės nusileidžia sidabrinis tiltas, kuriuo aplankyti artimųjų atžingsniuoja mirusiųjų vėlės. Tokią pat paslaptingą naktį prieš penkiasdešimt septynerius metus gimė karalaitė Kotryna Jogailaitė – jauniausioji Onos sesuo. Iki šiol Ona galvojo, kad keliaujančios vėlės – bobučių sekamos pasakos, bet šįvakar, susisupusi į storus juodo sabalo kailius ir šaltoje Vavelio pilies terasoje išlaukusi, kol užsižiebs Vakarinė žvaigždė, įtempusi akis ji bandė įžiūrėti ir tiltą, ir juo į savo gimtuosius namus nors trumpam pareinančią savo seserį Kotryną.

Karalienė Ona nieko neišmanė apie žvaigždes, jos nedomino nei horoskopai, nei dangiškieji planetų keliai, bet tas šaltas jų spindesys, toji amžinybe spindinti šviesa ją savotiškai guodė žadėdama, kad ten, kur nepažinu, yra tai, ko taip beprotiškai ilgisi širdis, kur kada nors ir ji pati, karalienė Ona, nukeliaus, kai amžiams atsisveikins su savo kūnu.

Ji žiūrėjo atsisukusi į vakarų pusę, ten, kur Baltijos jūra, o už jos – Švedijos karalystė, kur seniausios šalies Upsalos katedros akmeniniuose rūsiuose jau daugiau kaip mėnesį gulėjo sustingęs jos jaunėlės sesers kūnas. Palaidota ten, kur ir buvo karūnuota, kartu su savo vyru Jonu nuėjusi jiems skirtus kryžiaus kelius, tapusi trijų vaikų motina, Švedijos karaliene ir amžinu Jogailaičių giminės pasididžiavimu.

Šįvakar Onai kaip niekada reikėjo to stebuklingo žvaigždžių tilto. Nesvarbu, tikro ar įsivaizduojamo, jungiančio dangų ir žemę, ir abu Baltijos jūros krantus, kuriuo nors trumpam ateitų ji, Kotryna, tegu kaip mažiausia Vavelio pilies dukra, su vyresnėmis seserimis laksčiusi po sodą, tegu gražuolė jauna panelė juoda suknele, siuvinėta brangakmeniais ir nužengusi tiesiai iš Luko Kranacho Jaunesniojo paveikslo, o gal kaip švytinti nuotaka per savo vestuves Vilniaus katedroje, arba Gripsholmo pilies kalinė, skurde gimdžiusi savo vaikus, karūnuotoji Švedijos karalienė ar podagros susukta senutė – tokia, kokia numirė, triskart gimdžiusi, ligų ir skausmo paženklintu kūnu.

Laukdama sesers karalienė Ona dėliojo jos veidą iš žvaigždžių dulkių ir savo prisiminimų, liūdėdama, kad šįkart niekas jai taip ir nepranešė apie Kotrynos mirtį: tylėjo nuojauta, sapnai ir Elžbietos regėjimai, nepasirodė tėvas karalius Žygimantas su žibančiu žibintu, neaplankė joks

pranašingas mirties kvapas. Ji taip gailėjosi, kad mirties angelui šiugždant sparnais nebuvo menėje šalia sesers, nematė jos veido, ramindama neglostė jai rankų, neuždegė grabnyčių žvakės, pašventintos maldomis, ir dabar nežino, kur ir kaip ją paguldė amžinojo poilsio, apgiedojo katalikiškai ar protestantiškai, nes iš tų švedų visko galima tikėtis. Ji taip norėjo parsigabenti kūną iš tos svetimos žemės, kur sesuo guli tarp svetimų, ir paguldyti į Žygimantų koplyčią šalia tėvo ir brolio; užsakytų jai tokią pat gražią akmeninę skulptūrą ir paskui gulėtų abi šalia viena kitos, akmeninės ir amžinos, Ona ir Kotryna, bet sesers vyras Jonas nesutiko atiduoti Onai savo žmonos, nes šią irgi mylėjo ir gerbė, prisiekė tinkamai įamžinti jos atminimą. „O kaip vargšai našlaičiai Zysius ir Janusė?“ – graudinosi Ona, prisiminusi Kotrynos vaikus. Žygimantui buvo septyniolika, Onelei – penkiolika, ir tetai Onai atrodė, kad jų jauni ir laibi kauleliai neatlaikys sunkios netekties naštos. Ji norėjo juos glausti prie krūtinės ir bučiuoti kaip tikra motina, netgi rašė karaliui Jonui prašydama atsiųsti jai auklėti Janusę, bet Jonas atsakė šiurkščiai ir piktai kaip slibinas, saugantis lobį, pažymėtą Švedijos karūna, tačiau ji, Lenkijos karalienė ir Lietuvos didžioji kunigaikštienė Ona, irgi Jogailaičių giminės ranka, laikanti kalaviją, galintį savo seserėnui iškovoti ne prastesnę gimtosios motinos šalies karūną. Dabar ji, Ona, liko vienintelis žmogus visame pasaulyje, galintis įgyvendinti savo mirusios sesers svajonę ir dėl jos plikomis rankomis perplauktų Baltijos jūrą, kad aplipusi gintarais ir sūriomis jūržolėmis apkabintų artimiausius giminaičius Zysių ir Janusę. Nuramintų juos ir paguostų, nes gerai pažinojo mirties skausmą ir prisiminė, kaip jų motina, švelnioji karalaitė Kotryna, kai abi sužinojo apie savo motinos karalienės Bonos nu nuodijimą Italijoje, glaustėsi prie jos, Onos, visą naktį kaip katė, šildydama ir užjausdama, todėl Ona kaip nekas kitas žinojo, kaip stipriai tokio apkabinimo reikia sesers vaikams, o jai pačiai – netgi dar labiau, nes visame plačiajame pasaulyje, po tūkstančiais šaltų žvaigždžių, daugiau nebėra kam jos apkabinti.

Dabar ji, Ona, liko vienintelė gyva iš penkių Bonos ir Žygimanto vaikų: vyriausioji Izabelė atėjo ir išėjo pirmoji kaip Vakarinė žvaigždė. Žygimantas Augustas išskrido kaip sužeistas vėjas. Sesuo Sofija užgeso kaip užpustas išminties žiburys. Kotryna amžiams išplaukė į Baltijos jūrą. Pirmieji trys gimė ir mirė paeiliui, kaip ir pridera, tačiau jaunėlė Kotryna vėl ėmė ir užlindo prieš ją, Oną, paskutinį kartą paerzindama, lygiai kaip per savo vestuves Vilniuje, kai buvo ne jos, jaunėlės, o Onos eilė tekėti. „Kokia buvo, tokia ir išėjo – pati gražiausia ir judriausia, nerimstantis drąsus upeliūkštis, vinguriuojantis ten, kur tingios upės tingi plaukti, nutekėjusi toliausiai iš mūsų visų ir paleidusi daugiausia gyvybės intakų“, – nusišypsojo karalienė, bet iškart susigraudino iš ilgesio ir vieatvės, ir nesusiturėjusi šūktelėjo jiems, besislepiantiems už žvaigždžių:

– Kodėl jūs visi palikote mane vieną? Kodėl būtent aš likau paskutinė?

– Galbūt, Jūsų Didenybe, jums lemta atlikti kažką labai didingo, kas įmanoma vien tik jūsų, o ne jų jėgoms? – tyliai ištarė jai už nugaros stovinti ponja Laska.

– Bet juk aš – pati niekingiausia ir silpniausia iš visų! Izabelė buvo ryškiausia, Sofija – protingiausia, Kotryna – gražiausia, o aš – jokia!

– Jūs esate būtent tokia, kokios reikia Dievo planui, Jūsų Didenybe. Grįžkime jau į menes, Jūs visa drebate, dar susirgsite.

– Bet aš noriu pamatyti ją.

– Tuomet pasisukite į kitą pusę.

Nesuprasdama, ką jai nori pasakyti ponja Laska, Ona atsisuko į rytus ir pamatė lygiai tokią pačią tamsą ir žvaigždes, na, dar siaurą ką tik patekėjusio mėnulio pjautuvą.

– Man nejuokinga, Sofija. Aš nieko nematau.

– Įsižiūrėkite geriau, Jūsų Didenybe. Argi mėnuo šianakt ne kaip C raidė?

Karalienė Ona nustėro – išties danguje žibėjo pirmoji lotyniško Kotrynos vardo – *Catarina* – raidė. Tokia pati kaip ant pakabuko, kurį kadaise Kotrynai buvo padovanojusi motina, Sofijai – su S raide, o jai – su A kaip Anai. Ji nenešiojo jo daugelį metų, bet šįryt kažkodėl išsiraukė iš tolimiausios skrynelės, kažkoku stebuklingu būdu užkliuvus žvilgsniui. Pakabukas buvo šiek tiek apsiblausęs, bet patrynė šilkinę skepetą, ir jis vėl švietė kaip naujas. Žiūrėdama į dangaus raidę Ona įkišo vieną ranką po kailiniais ir apčiuopė jį – medalionas buvo šiltas, lyg pakaitintas virš žvakės, švelniai deginantis ne tik delną, bet ir suknelę, apatinius baltinius ir pačią širdį. Ji buvo tikra, kad išeidama Kotryna savąjį pakabuką pasiėmė kartu ir dabar, stebuklingai susijungus jų širdžių tiltams, jis irgi sušilo, net jei ir guli jos kape ant seniai atšalusios krūtinės.

Ištrauka iš Ilonos Skujaitės romano „Nemeilė“.

Ištrauka skelbiama autorei leidus.